YVES BOT
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2019. március 14.[1]

C-38/18. sz. ügy

Massimo Gambino,
Shpetim Hyka
kontra
Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bari,
Ernesto Lappostato,
Banca Carige SpA – Cassa di Risparmio di Genova e Imperia

(a Tribunale di Bari [bari bíróság, Olaszország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – Büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés – 2012/29/EU irányelv – A bűncselekmények áldozatainak védelme – 16. cikk – A kártérítésről észszerű időn belül történő döntéshez való jog – 18. cikk – Védelmi intézkedések a kihallgatás során – Az azon ítélkező testület összetételét érintő változás, amely előtt az áldozatot tanúként kihallgatták – Olyan nemzeti szabályozás, amely lehetővé teszi a vádlott számára, hogy kifogásolja a kihallgatási jegyzőkönyv felolvasását és kérje a kihallgatás megismétlését az új ítélkező testület előtt – Összeegyeztethetőség – Az Európai Unió Alapjogi Chartája – 47. és 48. cikk – Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény – A 6. cikk (1) bekezdése és (3) bekezdésének d) pontja – A tisztességes eljáráshoz való jog alkalmazásának szabályai az ítélkező testület összetételének módosulása esetén – A szóbeliség és a bíróság állandóságának elve – A közvetlenség elve”

I. Bevezetés

1. Az akkuzatórius típusú büntetőeljárás keretében a 2012/29/EU irányelvvel[2] ellentétes-e az olyan nemzeti szabályozás, amely azon ítélkező testület összetételének módosulása esetén, amely előtt az áldozatot kihallgatták, olyan eljárási szabályokat ír elő, amelyek értelmében a vádlott kifogásolhatja ezen áldozat kihallgatási jegyzőkönyveinek felolvasását, azt kérve, hogy a kihallgatást ismételjék meg az új ítélkező testület előtt?

2. Lényegében ez a tárgya a Tribunale di Bari (bari bíróság, Olaszország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésnek.

1 Eredeti nyelv: francia.

2 A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2012. október 25-i európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL 2012. L 315., 57. o.).

3. E kérdés egy Massimo Gambino és Shpetim Hyka ellen csalás és pénzmosás miatt folytatott büntetőeljárás keretébe illeszkedik, amelynek során az említett bűncselekmények áldozatát tanúként hallgatták ki a kérdést előterjesztő bíróság előtt tartott tárgyaláson. Mivel e kihallgatást követően az ezen elsőfokú ítélkező testületet alkotó három bíró egyikének helyébe másik bíró lépett, a védelem a codice di procedura penale (büntetőeljárásról szóló törvény) rendelkezéseire hivatkozva kifogásolta e kihallgatás jegyzőkönyvének felolvasását az új ítélkező testület előtt, kérve a kihallgatás megismétlését.

4. Nem ez az első alkalom, hogy a Bírósághoz e büntetőeljárásról szóló törvény rendelkezéseinek összeegyeztethetőségét illetően intéznek kérdést az uniós jog alapján az áldozatokat megillető védelmi intézkedésekre figyelemmel. A 2005. június 16-i Pupino ítélet[3] és a 2011. december 21-i X ítélet[4] alapjául szolgáló ügyekben a Bíróságot arra kérték, hogy értelmezze a 2001/220/IB kerethatározat rendelkezéseit az olasz büntető igazságszolgáltatási rendszerben a legkiszolgáltatottabb áldozatok vonatkozásában előírt előzetes bizonyításfelvétel vonatkozásában.

5. A jelen ügyben a Bírósághoz a 2001/220 kerethatározat helyébe lépő 2012/29 irányelv által rögzített védelmi intézkedések terjedelmét illetően intéztek kérdést, olyan esetben, amikor a szóban forgó nemzeti jogszabályok szerint a vádlott az ítélkező testület összetételét érintő változás esetén kifogásolhatja az áldozat kihallgatási jegyzőkönyveinek felhasználását.

6. A Bíróságnak többek között meg kell határoznia ezen, az említett irányelv 4. fejezetében előírt intézkedések terjedelmét, figyelemmel a vádlottat az Európai Unió Alapjogi Chartájának[5] 47. és 48. cikke, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény[6] 6. cikkének (1) bekezdése és (3) bekezdése d) pontja alapján megillető alapvető jogokra.

7. Bár az említett irányelv azt írja elő a tagállamok számára, hogy biztosítsanak magas szintű védelmet a bűncselekmény áldozatai számára a bírósági eljárás során történő kihallgatásukkal kapcsolatos megfelelő intézkedések elfogadása révén, a jelen indítványban bemutatom, hogy az uniós jogalkotó nem kívánta korlátozni az áldozat tárgyaláson történő kihallgatásainak számát, azon helyzet kivételével, amikor az áldozat gyermek.

8. Kifejtem, hogy az alapeljárásban szereplőhöz hasonló jogrendszerben a tisztességes eljáráshoz való jog tiszteletben tartása, illetve a védelemhez való jog tiszteletben tartása azt követelik meg, hogy a vádlott bűnösségéről döntő bíró az a bíró legyen, aki előtt főszabály szerint lefolyt a tanú kihallgatása, különösen akkor, ha döntő tanúról van szó, akinek tanúvallomása alkalmas a vádlott bűnösségének vagy ártatlanságának meghatározására. Ez következik a szóbeliség és a bíróság állandóságának az ügy közvetlen és azonnali megismeréseként értelmezett elveiből, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatából. Ebben az összefüggésben, amikor a tanú kihallgatása meghatározó a vádlott bűnössége vagy ártatlansága szempontjából, az e bíróság összetételét a tanú kihallgatását követően érintő változás főszabály szerint a tanú újabb kihallgatásával jár.

9. E körülmények között azt javaslom a Bíróságnak, hogy állapítsa meg, hogy a gyermek áldozatok vonatkozásában előírt intézkedések kivételével a 2012/29 irányelv egyik rendelkezésével sem ellentétes az olyan, a szóban forgóhoz hasonló nemzeti szabályozás, amely lehetővé teszi a vádlott számára, hogy kifogásolja az áldozat kihallgatási jegyzőkönyveinek felolvasását, ily módon a kihallgatás megismétlését kérve az új ítélkező testület előtt.

3 C-105/03, EU:C:2005:386.

4 C-507/10, EU:C:2011:873. Ebben az ítéletben a büntetőeljárásról szóló törvényben előírt előzetes bizonyításfelvételre vonatkozó rendelkezéseknek a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló, 2001. március 15-i 2001/220/IB tanácsi kerethatározat (HL 2001. L 82., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 72. o.) 2., 3. és 8. cikkével való összeegyeztethetőségét illetően intéztek kérdést a Bírósághoz.

5 A továbbiakban: Charta.

6 1950. november 4-én írták alá Rómában (kihirdette: 1993. évi XXXI. tv.; a továbbiakban: EJEE).

10. Ezzel szemben kiemelem, hogy amennyiben a vádlott az áldozat új kihallgatását kéri, az illetékes nemzeti hatóságok kötelesek a 2012/29 irányelv követelményeinek megfelelően egyéni értékelést végezni, ezen áldozat specifikus szükségleteinek, illetve adott esetben azon mértéknek a meghatározása érdekében, amelyben az áldozat számára az irányelv 23. és 24. cikkében előírt specifikus védelmi intézkedéseket kell biztosítani. Ebben az összefüggésben úgy vélem, hogy a nemzeti bíróságoknak kell meggyőződniük arról, hogy az említett intézkedések nem sértik az eljárásnak a Charta 47. cikke második albekezdésének értelmében vett tisztességességét, sem pedig a Charta 48. cikke (2) bekezdésének értelmében vett védelemhez való jogot.

11. Végül kiemelem, hogy a 2012/29 irányelvvel nem ellentétes, ha egy tagállam fokozottabb védelmet biztosító intézkedéseket fogad el az áldozatok büntetőeljárás során történő kihallgatását illetően, mindazonáltal azzal a feltétellel, hogy ezen intézkedések nem sérthetik a vádlott eljárási jogait.

II. Jogi háttér

A. Az EJEE

12. Az EJEE „Tisztességes tárgyaláshoz való jog” című 6. cikkének (1) bekezdése és (3) bekezdésének d) pontja a következőképpen rendelkezik

„(1) Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a […] bíróság tisztességesen […] és észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot […] az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.

[…]

(3) Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább – arra, hogy

[…]

d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz és kieszközölhesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják.”

B. Az uniós jog

1. A Charta

13. A Charta 47. cikkének második bekezdése akként rendelkezik, hogy „[m]indenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és észszerű időn belül tárgyalja.”

14. A Charta 48. cikkének (2) bekezdése szerint „[m]inden gyanúsított személy számára biztosítani kell a védelemhez való jogának tiszteletben tartását”.

2. A 2012/29 irányelv

15. A 2012/29 irányelv célkitűzése a 2001/220 kerethatározatban lefektetett elvek felülvizsgálata és kiegészítése, valamint az áldozatok védelmének megerősítése, többek között a büntetőeljárások keretében.[7]

16. Ezen irányelv célja, hogy a bűncselekmények áldozatai megfelelő tájékoztatásban, támogatásban és védelemben részesüljenek, valamint képesek legyenek részt venni a büntetőeljárásban.[8]

17. Az említett irányelv (11), (12), (20), (53), (55), (58) és (66) preambulumbekezdésének szövege a következő:

„(11) Ezen irányelv szabályozási minimumokat állapít meg. […]

(12) Az ezen irányelvben meghatározott jogok nem érintik az elkövető jogait. […]

[…]

(20) Az áldozatoknak a büntető igazságszolgáltatási rendszerben betöltött szerepe és az, hogy aktívan részt vehetnek-e a büntetőeljárásban, a nemzeti rendszertől függően tagállamonként változik, és azt a következő egy vagy több kritérium határozza meg: […] az áldozat a büntetőeljárásban való aktív – például tanúként való – részvétele törvény által előírt kötelezettsége alá esik, vagy arra felkérést kap […]. A tagállamoknak meg kell határozniuk, hogy ezek közül mely kritériumok vonatkoznak az ezen irányelvben meghatározott jogok hatályának meghatározására azokban az esetekben, amikor az áldozat által az adott büntető igazságszolgáltatási rendszerben betöltött szerepre történik utalás.

[…]

(53) Az eljárások koordinált és tiszteletteljes lefolytatása révén, amely lehetővé teszi az áldozatok számára, hogy kialakuljon bennük a hatóságok iránti bizalom, korlátozni kell az elkövető vagy a büntetőeljárásban való részvétel által előidézett másodlagos és ismételt áldozattá válás, a megfélemlítés, valamint a megtorlás kockázatát. A lehető leginkább meg kell könnyíteni az illetékes hatóságokkal való kapcsolattartást, ugyanakkor korlátozni kell – például a kihallgatások videóra való felvétele és a felvétel bírósági eljárás során való felhasználásának engedélyezése révén – azon esetek számát, amikor az áldozat szükségtelenül lép kapcsolatba a hatóságokkal. […]

[…]

(55) Egyes áldozatok esetében a büntetőeljárás során különösen nagy a kockázata a másodlagos és ismételt áldozattá válásnak, valamint az elkövető általi megfélemlítésnek és megtorlásnak. Ez a kockázat összefügghet az áldozat személyes jellemzőivel, vagy a bűncselekmény típusával, természetével vagy körülményeivel. Ezt a kockázatot csak a lehető legkorábban elvégzett egyéni értékelések révén lehet hatékonyan azonosítani. Ilyen értékelést minden áldozat esetében kell végezni annak megállapítása érdekében, hogy a másodlagos és ismételt áldozattá válás, a megfélemlítés, valamint a megtorlás kockázata esetükben fennáll-e, valamint hogy esetükben milyen különleges védelmi intézkedésekre van szükség.

[…]

7 Lásd ezen irányelv (4) preambulumbekezdését.

8 A 2012/29 irányelv 1. cikke (1) bekezdésének első albekezdése.

(58) Azokat az áldozatokat, akiknek az esetében megállapították, hogy ki vannak téve a másodlagos és ismételt áldozattá válás, a megfélemlítés és a megtorlás kockázatának, a büntetőeljárás során megfelelő intézkedések alkalmazásával védelemben kell részesíteni. Az ilyen intézkedések pontos természetét az egyéni értékelés során, az áldozat kívánságának figyelembevételével kell meghatározni. Bármely ilyen intézkedés terjedelmét a védekezéshez való jog sérelme nélkül és az igazságszolgáltatási mérlegelési jogkör szabályaival összhangban kell meghatározni. Az áldozatok eljárással kapcsolatos aggályait és félelmeit döntő tényezőként kell figyelembe venni annak megállapításakor, hogy szükségük van-e bármilyen külön intézkedésre.

[…]

(66) Ez az irányelv tiszteletben tartja az alapvető jogokat, és megfelel [a Charta által] elismert elveknek. Elő kívánja mozdítani különösen […] a tisztességes eljáráshoz való jogot.”

18. A 2012/29 irányelv 3. fejezete az áldozat „[b]üntetőeljárásban való [részvételéről]” szól. Ezen irányelv 16. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„A tagállamok biztosítják, hogy az áldozatok érvényt szerezhessenek azon joguknak, hogy a büntetőeljárás keretein és észszerű határidőn belül határozat szülessen az elkövető által az áldozat részére nyújtandó kártérítés tárgyában, kivéve, ha a nemzeti jog értelmében az ilyen határozatot más jogi eljárás keretében kell meghozni.”

19. Ezen irányelvnek „[a]z áldozatok [védelméről] és a specifikus védelmi szükségletekkel rendelkező áldozatok [elismeréséről]” szóló 4. fejezetében található a 18–24. cikk.

20. Az említett irányelvnek a „Védelemhez való jog” című 18. cikke a következőképpen rendelkezik:

„A védekezéshez való jog sérelme nélkül a tagállamok biztosítják, hogy rendelkezésre álljanak azok az intézkedések, amelyek célja, hogy megvédjék az áldozatok és családtagjaik biztonságát a másodlagos és ismételt áldozattá válással, a megfélemlítéssel, valamint a megtorlással szemben, ideértve az áldozatok érzelmi vagy pszichés károsodásával szembeni védelmét, valamint méltóságuk megóvását a kihallgatásuk és vallomástételük során. Ezen intézkedések szükség esetén magukban foglalhatják a nemzeti jog által az áldozatok és családtagjaik fizikai védelmének biztosítása érdekében létrehozott eljárásokat is.”

21. A 2012/29 irányelv 19–21. cikke azokról az általános védelmi intézkedésekről szól, amelyeket az áldozatok számára kihallgatásuk vagy tanúvallomásuk során biztosítanak.

22. Ezen irányelv kérdést előterjesztő bíróság által kifejezetten hivatkozott, „Az áldozatok védelemhez való joga a nyomozás során” című 20. cikke a következőket írja elő:

„A védekezéshez való jog sérelme nélkül és az igazságszolgáltatási mérlegelési jogkör szabályaival összhangban, a tagállamok biztosítják, hogy a bűnügyi nyomozás során:

[…]

b) minimálisra korlátozzák az áldozatok kihallgatásainak számát, és ezeket kizárólag akkor folytassák le, ha a bűnügyi nyomozás céljából feltétlenül szükségesek;

[…]”

23. Az említett irányelv 22. cikke az áldozatok specifikus védelmi szükségleteik meghatározása érdekében végzett egyéni értékeléséről szól.

24. A 2012/29 irányelv 23. és 24. cikke azokra a specifikus védelmi intézkedésekre vonatkozik, amelyek a legkiszolgáltatottabb áldozatok vonatkozásában alkalmazhatók.

C. Az olasz jog

25. A Costituzione (az olasz alkotmány) 111. cikke foglalkozik a büntetőeljárási garanciákkal, és többek között kiemeli a kontradiktórius eljárás jelentőségét, valamint az olasz büntetőeljárás szóbeli jellegét, továbbá az ez alóli kivételeket a bizonyítékok beszerzésének alaki szabályai között. E cikk a következőképpen rendelkezik: [9]

„Az igazságszolgáltatást a törvény által szabályozott igazságos eljárásban kell gyakorolni.

Valamennyi eljárás a felek között a kontradiktórius eljárásnak megfelelően folyik le, a felek egyenlősége mellett, pártatlan bíróság előtt. A törvény biztosítja az eljárás észszerű időtartamát.

A büntetőeljárás során a törvény biztosítja, hogy a vádlott […] a bíróság előtt kérdéseket intézhessen, illetve intéztethessen az ellene tanúskodó személyeknek […]

A büntetőeljárást a bizonyítás során a kontradiktórius eljárás elve irányítja […]

Törvény szabályozza azokat az eseteket, amelyekben a bizonyítás – a terhelt beleegyezésével, illetve valamely objektív jellegű, bizonyított lehetetlenség felmerülése vagy bizonyítottan jogellenes magatartás okán – nem kontradiktórius eljárás keretében történik.

[…]”

26. A büntetőeljárásról szóló törvény „Engedélyezett felolvasások” címet viselő 511. cikkének (1) és (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„(1) A bíróság dönt, adott esetben hivatalból arról, hogy sor kerül-e az iratok összességének vagy egy részének felolvasására a tárgyalás során.

(2) A vallomások jegyzőkönyvének felolvasása csak a vallomást tevő személy meghallgatását követően rendelhető el, kivéve ha a meghallgatásnak nincs helye.”

27. A büntetőeljárásról szóló törvény „A határozat közvetlensége” címet viselő 525. cikkének (1) és (2) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„(1) Az ítélet meghozatalára közvetlenül a tárgyalás berekesztése után kerül sor.

(2) A határozathozatalban, semmisség terhe mellett, ugyanazoknak a bíróknak kell részt venniük, akik a tárgyaláson részt vettek. […]”

III. Az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés

28. M. Gambinóval és S. Hykával szemben pénzmosás és csalás miatt folyik büntetőeljárás az első fokon eljáró Tribunale di Bari (bari bíróság) előtt. Az áldozatok egyike magánfélként lépett fel és kártérítés megállapítását kérte az M. Gambino által elkövetett csalás által okozott kár miatt.

9 Az Olasz Köztársaság elnöksége által az alábbi internetcímen közzétett fordítás: https://www.quirinale.it/allegati_statici/costituzione/costituzione_francese.pdf.

29. E bűncselekmények áldozatait tanúként hallgatták ki a 2015. április 14-én tartott tárgyaláson.

30. Az ítélkező testület összetételének módosulását követően – mivel a három bíró egyike helyébe egy másik bíró lépett – M. Gambino mint vádlott a 2017. február 21-i tárgyaláson a büntetőeljárásról szóló törvény 511. és 525. cikke alapján kérte az áldozatok ismételt kihallgatását. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik, hogy e fél nem jelölte meg pontosan azokat a kérdéseket, amelyekről feltétlenül szükséges volt újból meghallgatni az áldozatokat.

31. Amint azt a kérdést előterjesztő bíróság hangsúlyozza, az ítélkező testület összetételét érintő változás esetén az olasz jogszabályok valóban a tárgyalás megismétlését írják elő, ami az eljárás megismétlésével, ebből következően pedig a tanúk újabb kihallgatásával jár.[10] Amennyiben a bíróság elfogadja a tanúvallomást bizonyítékként, úgy tehát csak az eljárásban részt vevő valamennyi fél hozzájárulásával lehet felolvasni a már megtörtént tanúvallomások jegyzőkönyveit.

32. A Corte suprema di cassazione (semmítőszék, Olaszország) ily módon kimondta, hogy „[a]z egyesbíró személyének vagy az eljáró bírósági tanács összetételének megváltozása miatt megismételt tárgyalás esetén a korábbi bíró által felvett tanúvallomás a határozathozatalhoz nem használható fel egyszerű felolvasás útján, a vallomást tevő ismételt meghallgatása nélkül, feltéve, hogy annak helye van, és a felek valamelyike azt kérte”[11].

33. A védelem a 2017. október 10-i tárgyaláson megismételte az áldozatok újabb kihallgatására irányuló kérelmét; a tárgyalás során a Pubblico Ministero (ügyészség, Olaszország) előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztését kérte. Az ügyészség által a vádlottak bűnösségének alátámasztása érdekében igényelt bizonyítékok egyikét ugyanis a csalás áldozatainak tanúvallomásai és azok felhasználható jellege jelenti.

34. A kérdést előterjesztő bíróság osztja az ügyészségnek a büntetőeljárásról szóló törvény 511. cikkének (2) bekezdésében és 525. cikkének (2) bekezdésében előírt rendelkezések 2012/29 irányelvvel való összeegyeztethetőségét illető kétségeit.

35. Míg ezen irányelv azt írja elő, hogy biztosítsanak megfelelő védelmet a bűncselekmények áldozatai számára a büntetőeljárás során, az olasz rendelkezések, amennyiben lehetővé teszik a védelem számára, hogy kifogásolják a nyilatkozatokról felvett jegyzőkönyvek felhasználását, valamint a kihallgatások megismétlését, nem csak a 2012/29 irányelv céljával ellentétes további pszichés szenvedésnek teszik ki az áldozatokat, hanem azt is lehetővé teszik a vádlottak számára, hogy az eljárás elhúzásának eszközeként használják a tisztességes eljáráshoz való jogot, ily módon lerontva az észszerű időn belüli kártérítéshez való jogot. A kérdést előterjesztő bíróság szerint a kihallgatások megismétlése ily módon ellentétes a Bíróság által a 2005. június 16-i Pupino ítéletben[12] kimondott elvekkel is.

36. A kérdést előterjesztő bíróság úgy véli, hogy mivel az áldozatok kihallgatására nyilvánosan, a kontradiktórius eljárás elvének megfelelően került sor, e kihallgatások jegyzőkönyveinek felolvasása egyáltalán nem sérti a vádlottak tisztességes eljáráshoz való jogát. Hangsúlyozza, hogy mindenféleképpen alkalmazni kell az arányosság elvét, továbbá egyensúlyba kell hozni a 2012/29 irányelvnek megfelelően az áldozat méltósága védelme garantálásának követelményét, valamint a Charta 47. cikkében és az EJEE 6. cikkében rögzített tisztességes eljáráshoz való jogot.

10 A kérdést előterjesztő bíróság a büntetőeljárásról szóló törvény 492–495. cikkére hivatkozik.

11 A Corte suprema di cassazione (semmítőszék) büntető tanácsai teljes ülésének 1999. január 15-i 2. sz. ítélete.

12 C-105/03, EU:C:2005:386.

37. E körülmények között a Tribunale di Bari (bari bíróság) úgy határozott, hogy az eljárást felfüggeszti, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdést terjeszti a Bíróság elé:

„Úgy kell-e értelmezni a 2012/29 irányelv 16. és 18. cikkét, valamint 20. cikkének b) pontját, hogy ezekkel ellentétes az, ha az áldozatot a megváltozott összetételű bírósági tanács előtt azért kell újra kihallgatni, mert az eljárásban részt vevő felek valamelyike a büntetőeljárási törvénykönyv 511. cikkének (2) bekezdése és 525. cikkének (2) bekezdése (és e rendelkezéseknek az állandó ítélkezési gyakorlat szerinti értelmezése) alapján megtagadja az ugyanazon áldozat által korábban, ugyanabban az eljárásban, más bíró előtt, a kontradiktórius eljárás elvének betartásával tett tanúvallomásokat tartalmazó jegyzőkönyvek felolvasásához adandó hozzájárulást?”

IV. Előzetes észrevételek

38. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés vizsgálata alapján néhány előzetes észrevételt kell tenni.

39. Először, az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból egyértelműen kitűnik, hogy az alapeljárásban az áldozatot felhívták arra, hogy terhelő tanúként vegyen részt az M. Gambinóval és S. Hykával szemben folytatott büntetőeljárásban. Mindazonáltal a Tribunale di Bari (bari bíróság) nem közli, hogy e tanú nyilatkozata meghatározó-e a vádlottak bűnössége szempontjából. Ehhez hasonlóan nem ad tájékoztatást arról, hogy e tanú különösen kiszolgáltatott-e. Ezzel szemben kizárható, hogy e csalás áldozata gyermek.

40. Másodszor azt kell kiemelni, hogy a szóban forgó büntetőeljárás elsőfokú bíróság előtt zajlik. Indítványom tehát a tanúk elsőfokú eljárás során történő kihallgatását meghatározó szabályokra és elvekre korlátozódik, mivel amennyiben első fokon tárgyalásra került sor, úgy a fellebbezési eljárásban a tárgyalás hiányát igazolhatják a szóban forgó eljárás sajátosságai, figyelemmel a belső fellebbezési rendszer jellegére, a nemzeti bírósági rendszertől függően a fellebbviteli bíróság hatásköreinek terjedelmére, valamint az általa eldöntendő kérdések jellegére.

41. Végül harmadszor, a Tribunale di Bari (bari bíróság) által előterjesztett kérdés az olasz büntetőeljárás jellegének,[13] valamint az azt szabályozó elveknek a felidézését igényli. Hagyományosan ugyanis két olyan eljárási modellt különböztetünk meg, amely lehetővé teszi a büntetőbírósági szervezet és az abban a büntető igazságszolgáltatás különböző szereplői számára biztosított pozíciók megértését: az akkuzatórius modellt és az inkvizitórius modellt.

42. Az olasz alkotmány 111. cikke rögzíti az akkuzatórius eljárás alapelveit, köztük a szóbeliség elvét. E rendelkezés ily módon azt írja elő, hogy „[a] büntetőeljárás során a törvény biztosítja, hogy a vádlott […] a bíróság előtt kérdéseket intézhessen, illetve intéztethessen az ellene tanúskodó személyeknek”, mivel a büntetőeljárást „a bizonyítás során a kontradiktórius eljárás elve irányítja”.

43. Az olasz büntetőbírósági rendszerben, amint azt a kérdést előterjesztő bíróság kiemeli, a büntetőeljárásról szóló törvény 525. cikke rögzíti a közvetlenség elvét, mind időbeli, mind térbeli szempontból.

44. Az ügy közvetlen és azonnali megismeréseként értelmezett közvetlenség elve a szóbeliség és a bíróság állandóságának elvei körébe tartozik.

13 Lásd: Cruz Villalón főtanácsnok X ügyre vonatkozó indítványának (C-507/10, EU:C:2011:682) 19–29. pontja, amelyekben hosszan ismerteti az olasz büntetőeljárás jellegét, és amelyekre én is hivatkozom.

45. A Bíróság még nem foglalt állást ezen elvek terjedelmét illetően. Egyedül Philippe Léger főtanácsnok körvonalazta ezeket a Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványában.[14] Az említett, a tagállamok jogában megjelenő elvek többoldalú elvekként jelennek meg.

46. Tágan értelmezve a szóbeliség és a bíróság állandóságának elve magában foglalja a bírósági eljárás közvetlenségét, amely szerint a bírónak személyes és közvetlen kapcsolatban kell állnia a büntetőeljárás különböző szereplőivel, vagyis a felekkel, a tanúkkal, a szakértőkkel, a felek ügyvédjeivel, valamint az ügyésszel.[15]

47. A francia büntetőjogban ezen elvek azt jelentik, hogy az eljáró bíróságoknak főszabály szerint a szóban és közvetlenül felvett bizonyítékok alapján kell kialakítaniuk meggyőződésüket, vagyis az általuk a tárgyalás során hallottak (vagy látottak) alapján kell dönteniük, nem pedig a rendőrségi vagy vizsgálati iratok alapján.[16]

48. A szóbeliség elve azt feltételezi, hogy a bíróság nem pusztán az iratok alapján dönt, hanem a bűncselekmény elkövetőivel és tanúival kapcsolatos személyes és emberi tapasztalat alapján, ami többek között kiterjed arra, hogy a tanúkat, függetlenül attól, hogy a vizsgálat alatt tettek-e vallomást, szóban ki kell hallgatni.[17] A tanúvallomást illetően ugyanis a bizonyításfelvétel nem kizárólag e tanúvallomás tartalmára figyelemmel tűnik szükségesnek, hanem – amennyiben az ítélet meghatározó jelleggel a tanú magatartásától függ – a tanúvallomás módjára és a tanú által kiváltott benyomásra is.

49. Ez az elv a kontradiktórius eljárás elvének kifejeződése, amely azt igényli, hogy az ítélkező testület elé terjesztett bizonyítékokat a felek nyilvános tárgyalás során vitathassák meg. Amennyiben a vád egészben vagy részben tanúvallomáson alapul, a kontradiktórius vita csak akkor lehet megvilágító erejű, ha lehetővé teszi a tanú szavahihetőségének, és így tanúvallomása megbízhatóságának értékelését.[18] Ily módon, ha módosul az ítélkező testület összetétele, ezen elvek garantálása érdekében az eltérő összetételű ítélkező testületnek ismét ki kell hallgatnia a tanút, különösen ha a tanúvallomás olyan lényeges és döntő jelentőségű bizonyítékot képez, amelynek bizonyító ereje a kiváltott benyomástól függ.

50. A közvetlenség elve teljes mértékben figyelembe veszi a szóbeliség elve által támasztott követelményeket. Az előbbi elvnek két vetülete van, egy időbeli és egy térbeli, amely a jelen esetben a büntetőeljárásról szóló törvény 525. cikkében jelenik meg.

51. Az időbeli közvetlenség inkább az észszerű határidő területére tartozik. Azt igényli az igazságügyi hatóságoktól, hogy észszerű határidőn belül hozzanak döntést, annak elkerülése érdekében, hogy a tárgyalás és az ítélet között eltelt idő miatt elhalványuljanak az emlékek a bírákban.[19] Ezen elv megsértése nem hat ki a meghozott döntésre.

14 C-185/95 P, EU:C:1998:37. Különösen ezen indítvány 80–83. pontjára hivatkozunk.

15 Szigorú értelemben ezen elvek úgy értelmezendők, mint a fél azon tárgyaláson történő meghallgatáshoz való joga, amelynek során neki vagy képviselőjének lehetősége lesz kifejtenie álláspontját és válaszolnia a bírák kérdéseire. A tagállamok bírósági szervezeti szabályai olyan szabályozásokat tartalmaznak, amelyek ugyan eltérő arányokban keverik a bírósági eljárások szóbeli és írásbeli jellegét, de mindegyik elismeri a szóbeliség elvét.

16 Bouzat, P. és Pinatel, J., *Traité de droit pénal et de criminologie*, II. kötet, 2. kiadás, Dalloz, Párizs, 1970, 1336. pont.

17 Bouzat, P. és Pinatel, J., i. m. 1336. pont.

18 Desportes, F. és Lazergues-Cousquer, L., *Traité de procédure pénale*, 3. kiadás, Economica, Párizs, 2013, 609–611. pont.

19 Előzetes döntéshozatalra utaló határozatában a Tribunale di Bari (bari bíróság) ily módon kifejezetten rámutatott, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény 525. cikkének (1) bekezdésében rögzíti az időbeli értelemben vett közvetlenség elvét („Az ítélet meghozatalára közvetlenül a tárgyalás berekesztése után kerül sor”).

52. A térbeli közvetlenség azt jelenti, hogy a bíró nem alkalmazhat közvetítőt saját maga és a jogalany, illetve képviselője között, valamint azt feltételezi, hogy a tárgyaláson részt nem vevő bíró nem vehet részt az ügy elbírálásában. [20] Az ezen elv megsértésével hozott ítélet esetében fennáll annak kockázata, hogy nem vették figyelembe az ügy lényeges szempontjait. A Bíróság eljárási szabályzata 32. cikkének (2) bekezdése szerint „[h]a tárgyalás tartására került sor, akkor a tanácskozásokon kizárólag a tárgyaláson részt vevő bírák […] vehetnek részt". Az alapeljárásban ez az elv a büntetőeljárásról szóló 525. cikkének (2) bekezdésében jelenik meg, amely szerint „a határozathozatalban […] ugyanazoknak a bíróknak kell részt venniük, akik a tárgyaláson részt vettek". Előzetes döntéshozatalra utaló határozatában a Tribunale di Bari (bari bíróság) kiemeli, hogy e rendelkezés alapján ugyanazoknak a bíróknak kell határozniuk a vádlott büntetőjogi felelősségéről, mint akik a bizonyításfelvételben részt vettek.

53. Erre vonatkozik a jelen előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés.

V. Elemzés

54. Kérdésével a Tribunale di Bari (bari bíróság) lényegében arra keresi a választ, hogy azon elsőfokú ítélkező testület összetételének változása esetén, amely előtt a bűncselekmény áldozatát terhelő tanúként kihallgatták, a 2012/29 irányelv 16., 18. cikkével és 20. cikkének b) pontjával ellentétes-e az olyan, az alapeljárásban szereplőhöz hasonló nemzeti szabályozás, amely olyan eljárási szabályokat rögzít, amelyek szerint a vádlott kifogásolhatja a tanúkihallgatás jegyzőkönyveinek felolvasását az eltérő összetételű ítélkező testület előtt, ily módon a tanú újabb kihallgatását kérve.

55. A jelen ügyhöz hasonló helyzetben e kérdésre egyértelműen nemleges választ kell adni.

56. Amennyiben ugyanis a bűncselekmény áldozata nem gyermek, a 2012/29 irányelv szövegéből és szerkezetéből egyértelműen kitűnik, hogy egyik ott előírt általános vagy különleges védelmi intézkedés sem kötelezi arra a tagállamokat, hogy mentesítsék az áldozatot az újabb kihallgatás alól azon ítélkező testület összetételének változása esetén, amely előtt a kihallgatásra sor került. Az ügy közvetlen és azonnali megismeréseként értelmezett szóbeliség és a bíróság állandóságának elveiből az következik, hogy a büntetőeljárás keretében a vádlott bűnösségét illetően döntő bíróságnak annak kell lennie, amely előtt főszabály szerint a tanú kihallgatása lezajlott. Ennek kell garantálnia a Charta 47. cikke második albekezdésének értelmében vett tisztességes eljáráshoz való jog tiszteletben tartását, illetve a Charta 48. cikke (2) bekezdésének értelmében vett védelemhez való jog tiszteletben tartását.

57. Bár a Bíróságnak még nem volt alkalma arra, hogy döntsön a szóbeliség és a bíróság állandósága elveinek terjedelméről, az Emberi Jogok Európai Bírósága e tekintetben bőséges ítélkezési gyakorlatot alakított ki, amely szerint úgy ítéli meg, hogy a bíróság összetételének a döntő tanú kihallgatását követően történt módosulása főszabály szerint annak ismételt kihallgatását vonja maga után.

58. Ezek azok az érvek, amelyeket most kifejtek érvelésem első részében. A második rész a bűncselekmény áldozata részére nyújtandó kártérítéssel foglalkozik és rövidebb lesz, mivel nem érinti a jelen ügy központi kérdését.

20 Lásd: Léger főtanácsnok Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványa (C-185/95 P, EU:C:1998:37, 83. pont).

A. Az áldozat védelmére vonatkozó szabályok, a büntetőeljárás keretében történő kihallgatása során

1. A 2012/29 irányelv 4. fejezetében szereplő rendelkezések

59. A 2012/29 irányelv 4. fejezetének címe: „az áldozatok védelme és a specifikus védelmi szükségletekkel rendelkező áldozatok elismerése”.

60. E fejezeten belül a 18. cikk, amelynek értelmezését a jelen ügyben kérik, egy bevezető cikk, amely azt az elvet rögzíti, amely szerint kihallgatása vagy vallomástétele során a bűncselekmény áldozatát védelemben kell részesíteni, mindazonáltal a bűncselekmény vélelmezett elkövetője védelemhez való jogának sérelme nélkül.

61. E rendelkezés értelmében a tagállamok kötelesek olyan intézkedéseket elfogadni, amelyek az áldozat kihallgatása vagy vallomástétele során lehetővé teszik az áldozat védelmét méltóságának megsértésével, a másodlagos áldozattá válással, illetve a megfélemlítéssel és megtorlással szemben, amelyek vagy a bűncselekmény elkövetője magatartásának, vagy pedig az áldozat büntetőeljárásban való részvételének eredményei lehetnek.

62. E jog kiterjed az uniós jogalkotó által a „lehető legszélesebbként” [21] meghatározott intézkedési skála elfogadására. Mindazonáltal a gyermekkorú áldozatokat célzó védelmi intézkedések kivételével a 2012/29 irányelv által bevezetett általános vagy különleges védelmi intézkedések egyike sem kötelezi arra a tagállamokat, hogy az ítélkező testület összetételének változása esetén mentesítsék az áldozatot a büntetőeljárás során tanúként történő újabb kihallgatás alól.

a) Az áldozatot kihallgatása során megillető védelmi intézkedések jellege

63. A bűncselekmény áldozatát megillető védelmi intézkedésekre a 2012/29 irányelv 19–24. cikke vonatkozik.

64. Az ezen irányelv 19–22. cikkében hivatkozott védelmi intézkedések általánosak. [22] Amint arra a Bíróság rámutatott a 2011. szeptember 15-i Gueye és Salmerón Sánchez ítéletében, [23] ezek az intézkedések megelőző és gyakorlati célúak, és annak biztosítására hivatottak, hogy a sértettek megfelelő módon részt vehessenek az eljárásban, anélkül hogy ezt a részvételt veszélyeztetné személyi biztonságuk és magánéletük fenyegetettsége. [24] Ily módon olyan, a büntetőeljárás egészére alkalmazandó intézkedéseket foglalnak magukban, amelyek lehetővé teszik egyrészt az áldozat és az elkövető közötti kapcsolat elkerülését a büntetőeljárás lefolytatásának helyszínén (19. cikk), másrészt pedig az áldozat magánélete védelmének garantálását (21. cikk).

65. Az említett intézkedések kifejezetten a bűnügyi nyomozásokra alkalmazandó intézkedéseket is tartalmaznak. Ily módon a 2012/29 irányelv 20. cikkének b) pontja értelmében a kihallgatásra csak akkor kerülhet sor, ha a bűnügyi nyomozás céljából feltétlenül szükséges és ezek számát minimálisra kell korlátozni. Bár előzetes döntéshozatal iránti kérelmében a kérdést előterjesztő bíróság kifejezetten hivatkozik e cikkre az olasz jogszabály jogszerűségének megkérdőjelezése céljából, e rendelkezés, annak alkalmazási körére figyelemmel nem releváns. Jóllehet az uniós jogalkotó itt a 2001/220

21 Lásd a 2012/29 irányelv (53) preambulumbekezdését.

22 Ezen intézkedések célja egyértelműen megjelenik a 2012/29 irányelv (53) és (54) preambulumbekezdésében.

23 C-483/09 és C-1/10, EU:C:2011:583.

24 Ezen ítéletnek a 2001/220 kerethatározat 8. cikke (2)–(4) bekezdésének értelmezésére vonatkozó 64. pontja.

kerethatározat 3. cikkének (2) bekezdésében bevezetett, az áldozat kihallgatásainak számát korlátozó intézkedést vette át, mindazonáltal úgy döntött, hogy annak alkalmazását kifejezetten a bűnügyi nyomozás szakaszára korlátozza, a bírósági eljárás kizárásával (ami nem így volt korábban), a vádlott védelemhez való joga teljes körű tiszteletben tartásának előírása mellett.

66. Végül a 2012/29 irányelv 22. cikkének értelmében ezek az általános védelmi intézkedések megkövetelik, hogy a tagállamok egyénileg értékeljék az áldozatokat, ezáltal meghatározva specifikus igényeiket. Az uniós jogalkotó csak azon áldozatok kihallgatása vonatkozásában írt elő az általános védelmi intézkedésekhez járuló sajátos védelmi intézkedéseket – az irányelv 23. cikkében, illetve a gyermekek esetében az irányelv 24. cikkében –, akiket az értékelés eredményeként különösen kiszolgáltatottnak tekintenek: ilyenek a gyermekek, a terrorizmus, illetve a hozzátartozók közötti erőszak áldozatai.

67. Ami közelebbről az említett irányelv 23. cikkében előírt rendelkezéseket illeti, az uniós jogalkotó megkülönbözteti az áldozat bűnügyi nyomozás során történő kihallgatására vonatkozó sajátos intézkedéseket a bírósági eljárás során alkalmazandó intézkedésektől. Bár az előbbiek nem relevánsak az alapeljárás kereteire figyelemmel,[25] az utóbbiak viszont különösen jól illusztrálják az uniós jogalkotó azon szándékát, hogy ne érintse a büntetőeljárás lefolyását és különösen ne csökkentse az áldozat kihallgatása szakaszának jelentőségét.

68. Noha ugyanis az uniós jogalkotó lehetővé teszi az áldozat számára többek között a tárgyaláson történő megjelenés nélküli kihallgatást megfelelő kommunikációs eszközök révén, illetve zárt tárgyalás során, meg kell állapítani, hogy azon eset kivételével, amikor az áldozat gyermek,[26] nem írja elő a kihallgatások számának korlátozását a büntetőeljárás ezen szakaszában, még akkor sem, ha az áldozat kiszolgáltatottsága miatt specifikus védelmet igényel, „[mivel a kihallgatás] elmulasztása sérelmet okozhat az áldozatnak vagy egy másik személynek, illetőleg veszélyeztetheti az eljárás menetét”[27].

69. A 2012/29 irányelv 18. cikke szövegének vizsgálata, valamint az e rendelkezést tartalmazó 4. fejezet szerkezete határozottan azt támasztja alá, hogy az uniós jogalkotó nem kívánta korlátozni az áldozat kihallgatásainak számát a bírósági eljárás során, sem az általános védelmi intézkedések keretében, sem pedig a legkiszolgáltatottabb áldozatok védelmét célzó különleges védelmi intézkedések keretében, a gyermek áldozatokra vonatkozó intézkedések kivételével.

b) Az áldozatot kihallgatása során megillető védelmi intézkedések terjedelme

70. A fent ismertetett védelmi intézkedések korlátozott terjedelműek lehetnek.

25 A 2012/29 irányelv 23. cikke (2) bekezdésének megfelelően a bűnügyi nyomozás során előírt intézkedések az áldozat e célra kialakított helyiségekben erre kiképzett szakemberek révén történő kihallgatásához való jogának garantálását jelentik, amelyet mindig ugyanazok a személyek végeznek, „kivéve, ha ez ellentétes a hatékony igazságszolgáltatással”; végül e személyek az áldozattal azonos neműek, „feltéve, hogy ez nem veszélyezteti a büntetőeljárást”. Ezek az intézkedések nem relevánsak az alapeljárás kapcsán, mivel nem a bírósági eljárás szakaszára vonatkoznak.

26 A 2012/29 irányelv 24. cikke (1) bekezdése a) pontjának megfelelően a tagállamok biztosítják, hogy „a bűnügyi nyomozás során a gyermek áldozat valamennyi kihallgatásáról audiovizuális felvétel készülhessen, és e rögzített kihallgatások bizonyítékként felhasználhatók legyenek a büntetőeljárás során”. E rendelkezés összhangban van a Bíróság által egy gyermek feletti felügyeleti joggal kapcsolatos eljárással összefüggésben kialakított ítélkezési gyakorlattal, amelynek értelmében „[a] meghallgatás […] – bár arra a gyermeknek továbbra is joga van – nem jelenthet abszolút kötelezettséget, hanem azt minden egyes esetben a gyermek mindenek felett álló érdekéhez kapcsolódó követelmények alapján kell mérlegelni, [a Charta] 24. cikkének (2) bekezdésével összhangban” (2010. december 22-i Aguirre Zarraga ítélet, C-491/10 PPU, EU:C:2010:828, 64. pont).

27 A 2012/29 irányelv 23. cikkének (1) bekezdése.

71. Először, a 2012/29 irányelv (11) és (67) preambulumbekezdéséből kitűnik, hogy az áldozatok védelmére alkalmazandó szabályok minimumszabályok, amelyek ily módon jelentős mérlegelési mozgásteret hagynak a tagállamok számára az ezen intézkedések végrehajtásának részletszabályait illetően. E fenntartás lehetővé teszi a nemzeti jogrendszerek között fennálló eltérések, és különösen az eljárás szóbeli vagy írásbeli jellege, illetve az áldozat által a büntetőeljárásban betöltött pozíció figyelembevételét.

72. Másodszor, az uniós jogalkotó kiindulásként kiemelte a 2012/29 irányelv (12) preambulumbekezdésében, vagyis közvetlenül az irányelv történti hátterének felidézését követően, hogy „[a]z ezen irányelvben meghatározott jogok nem érintik az elkövető jogait". Ezenkívül az említett irányelv (66) preambulumbekezdésében rögzítette, hogy az irányelv tiszteletben tartja az alapvető jogokat, és megfelel a Charta által elismert elveknek, különösen a tisztességes eljárás előmozdítására irányuló elvnek.

73. Az uniós jogalkotó ily módon olyan jogokat állapít meg az áldozat számára, amelyek gyakorlása nem sértheti a vádlott tisztességes eljáráshoz és védelemhez való jogát, amelyek a Charta 47. cikkének második albekezdésében és 48. cikkének (2) bekezdésében szerepelnek.

74. Egyébként a 2012/29 irányelv 18. cikkének szövegéből, valamint a 4. fejezetet alkotó összes rendelkezés szövegezéséből egyértelműen kitűnik, hogy a tagállamok csak akkor fogadhatnak el ilyen védelmi intézkedéseket az áldozatok kihallgatását illetően, ha a büntetőeljárásokban vádlottként szereplő személyek eljárási jogait megfelelő védelemben részesítik.

75. Az uniós jogalkotó e fenntartást az irányelv 18. cikkében szereplő, a kihallgatás során nyújtott védelemhez való jog rögzítése kapcsán tette. Az említett fenntartást megismételte az ezt követő cikkekben. Ily módon az említett irányelv 19. cikkében az annak biztosítására szolgáló intézkedéseket, hogy a büntetőeljárás során az áldozat és az elkövető ne kerüljenek kapcsolatba, nem lehet alkalmazni, „ha ezt a büntetőeljárás megköveteli", a 2012/29 irányelv 20. cikkében az áldozatok kihallgatásai számának korlátozására irányuló intézkedések „[a] védekezéshez való jog sérelme nélkül és az igazságszolgáltatási mérlegelési jogkör szabályaival összhangban" alkalmazandók, és egyébként is csak a bűnügyi nyomozás szakasza vonatkozásában kerültek előírásra, az irányelv 21. cikkében az áldozat magánéletének védelmére irányuló intézkedéseknek „meg kell felelniük a tisztességes eljáráshoz való jognak"[28], végül pedig az említett irányelv 23. cikkében a legkiszolgáltatottabb áldozatok kihallgatásának „[a] védekezéshez való jog sérelme nélkül és az igazságszolgáltatási mérlegelési jogkör szabályaival összhangban" kell megtörténnie.[29]

76. Bár a 2012/29 irányelv azt írja elő a tagállamok részére, hogy biztosítsanak magas szintű védelmet az áldozatok számára kihallgatásuk során és még arra is lehetőséget biztosít számukra, hogy kiterjesszék az ezen irányelvben meghatározott jogokat annak érdekében, hogy magasabb szintű védelmet nyújtsanak, e jogok mindazonáltal nem sérthetik meg a vádlottak eljárási jogait.

77. A 2005. június 16-i Pupino ítéletében[30] és 2008. október 9-i Katz ítéletében[31] a Bíróság egyébként a 2001/220 kerethatározat 2. cikkének (az áldozat egyéni méltóságának „tiszteletben tartás[a]", valamint jogai és jogos érdekei „elismerés[e]"), 3. cikkének („[m]eghallgatás és bizonyítékok szolgáltatása") és 8. cikkének („[…] védelemhez való jog") értelmezése kapcsán emlékeztetett arra, hogy a kerethatározatot az alapvető jogokat, köztük különösen az EJEE 6. cikkében kimondott tisztességes

28 Lásd a 2012/29 irányelv (54) preambulumbekezdését.

29 A 2012/29 irányelv (58) preambulumbekezdésének megfelelően „[b]ármely ilyen intézkedés terjedelmét a védekezéshez való jog sérelme nélkül […] kell meghatározni". Ezen elv már a 2001/220/IB kerethatározat 2. cikkének (2) bekezdésében is szerepelt.

30 C-105/03, EU:C:2005:386.

31 C-404/07, EU:C:2008:553.

eljáráshoz való jogot tiszteletben tartva kell értelmezni.[32] A Bíróság szerint ily módon a nemzeti bíróságok feladata „annak biztosítása, hogy a büntetőeljárás során a bizonyításfelvétel, a maga összességében, ne sértse az EJEE-nek az Emberi Jogok Európai Bírósága által értelmezett 6. cikke szerinti tisztességes eljárás követelményeit”[33].

78. Ez az ítélkezési gyakorlat nyilvánvalóan alkalmazandó a 2012/29 irányelv végrehajtásával összefüggésben.

79. Harmadszor, ez a védelemhez való jog tiszteletben tartására vonatkozó fenntartás már csak azért is jelentős terjedelmű, mivel az áldozat döntő fontosságú pozíciót tölt be a büntetőeljárásban, például tanúként.

80. Az uniós jogalkotó ugyanis kifejezetten elismeri a 2012/29 irányelv (20) preambulumbekezdésében, hogy az ezen irányelvben rögzített jogok az áldozatoknak az egyes tagállamok büntető igazságszolgáltatási rendszerében betöltött szerepétől függően változhatnak, és többek között attól függenek, hogy az áldozatnak a büntetőeljárásban való aktív – például tanúként való – részvétele törvény által előírt kötelezettsége alá esik, vagy arra felkérést kap.

81. Az említett 2012/29 irányelv szövegének és szerkezetének vizsgálata alapján az alábbi következtetések vonhatók le.

82. Azon helyzet kivételével, amelyben az áldozat gyermek, a 2012/29 irányelv egyik rendelkezése sem kötelezi arra a tagállamokat, hogy mentesítsék az akár a legkiszolgáltatottabb áldozatokat a büntetőeljárás során az újabb kihallgatás alól, amennyiben változott az ítélkező testület összetétele.

83. E körülmények között az olyan nemzeti jogszabály, amely az alapeljárásban szereplőhöz hasonló helyzetben az ítélkező testület összetételének változása esetén olyan eljárási szabályokat ír elő, amelynek értelmében a vádlott kifogásolhatja az áldozat kihallgatási jegyzőkönyvének felolvasását, ily módon a kihallgatás megismétlését kérve, nem ellentétes a 2012/29 irányelvvel és a tagállamot megillető mérlegelési mozgástér körébe tartozik.

84. E jogszabály alkalmasnak tűnik a védelemhez való jog tiszteletben tartásának és az eljárás tisztességességének biztosítására, amelyek egy akkuzatórius típusú jogrendszerben magukban foglalják azt, hogy a vádlott ártatlanságáról vagy bűnösségéről döntő bíróságnak annak a bíróságnak kell lennie, amely előtt főszabály szerint a tanú kihallgatása lezajlott. Ez következik a szóbeliség és a bíróság állandóságának elveiből, amelyek tartalmát korábban ismertettem. Ily módon a szóban forgóhoz hasonló jogrendszerben, amennyiben az ítélet meghozatala előtt az egyesbíró személye változott vagy módosult az ítélkező testület összetétele, a fent hivatkozott jogok és alapelvek tiszteletben tartása főszabály szerint a tanú ismételt kihallgatását követeli meg.

85. Ezt a következtetést ugyanakkor árnyalni kell.

86. Egyrészt, amint azt láttuk, e jogszabály nem mentesítheti a tagállamokat az alól, hogy a 2012/29 irányelv 22. cikkének megfelelően egyéni értékelést végezzenek az áldozat specifikus szükségleteinek, illetve adott esetben azon mértéknek a meghatározása érdekében, amelyben az áldozat számára ezen irányelv 23. és 24. cikkében előírt specifikus védelmi intézkedéseket kell biztosítani.[34]

32 Lásd: 2008. október 9-i Katz ítélet (C-404/07, EU:C:2008:553, 48. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

33 2008. október 9-i Katz ítélet (C-404/07, EU:C:2008:553, 49. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat). A Bíróság itt az Emberi Jogok Európai Bíróságának állandó ítélkezési gyakorlatát fogadta el, amely szerint „[a]z EJEE által a Bíróságra bízott feladat nem az, hogy döntsön arról, hogy megalapozottan fogadták-e el a tanúvallomásokat bizonyítékként [ez a nemzeti bíróságok értékelésére tartozik], hanem annak vizsgálata, hogy a vizsgált eljárás egésze, a bizonyítékok előterjesztésének módját is beleértve, tisztességes jellegű volt-e” (lásd: EJEB, 2005. február 10., Graviano kontra Olaszország ítélet, CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, 36. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

34 Lásd a jelen indítvány 66. pontját.

87. E tekintetben a 2011. december 21-i X ítéletből[35] kitűnik, hogy az olasz jogrendszerben, az azóta esetlegesen bekövetkezett jogszabály-módosításokat figyelmen kívül hagyva, a bűncselekmény áldozata számára a büntetőeljárásról szóló törvény több rendelkezésének megfelelően biztosítanak védelmet, amelyek többek között azt írják elő, hogy amennyiben a személyek védelme szükségessé vagy célszerűvé teszi, zárt tárgyalást kell tartani, valamint biztosítják a lehetőséget az e törvény 398. cikkének (5a) bekezdésében előírt eljárási szabályok alkalmazására.[36]

88. Másrészt emlékeztetni kell arra, hogy a 2012/29 irányelv minimumszabályokat rögzít. Ezt azt jelenti, amint arra az uniós jogalkotó is kifejezetten rámutat ezen irányelv (11) preambulumbekezdésében, hogy „[a] tagállamok kiterjeszthetik az [említett] irányelvben meghatározott jogokat annak érdekében, hogy magasabb szintű védelmet nyújtsanak [az áldozatok számára]”.

89. A 2012/29 irányelv egyetlen rendelkezése sem zárja tehát ki, hogy egy tagállam fokozottabb védelmet biztosító rendelkezéseket fogadjon el az áldozatok büntetőeljárás során történő kihallgatását illetően, mindazonáltal azzal a feltétellel, hogy ezek nem sérthetik az eljárásnak a Charta 47. cikke második albekezdésének értelmében vett tisztességességét, sem pedig a vádlottnak a Charta 48. cikke (2) bekezdésének értelmében vett védelemhez való jogát.

90. Bár a Bíróságnak még nem volt alkalma állást foglalni az említett rendelkezések tiszteletben tartását szabályozó elvekről és különösen a tanúk büntetőeljárás során történő kihallgatására vonatkozó szabályokról, az Emberi Jogok Európai Bírósága elé viszont már számos olyan jogvitát terjesztettek, amelyek elveit össze kell foglalnunk.

91. Ahogy ugyanis az kitűnik a Chartához fűzött magyarázatokból,[37] a Charta 47. cikkének második albekezdésében garantált tisztességes eljáráshoz való jog és a Charta 48. cikkének (2) bekezdésében szereplő védelemhez való jog megfelel az EJEE 6. cikke (1) és (3) bekezdésének. Márpedig a Charta 52. cikke (3) bekezdésének megfelelően e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az EJEE-ben szerepelnek.

2. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának az áldozat büntetőeljárás során történő kihallgatására vonatkozó ítélkezési gyakorlata

92. Az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése rögzíti a tisztességes eljáráshoz való jogot. E jog különösen e cikk (3) bekezdésének d) pontja alapján kiterjed különösen arra, hogy minden vádlottnak joga van arra, hogy „kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz”.

93. E rendelkezések alapján az Emberi Jogok Európai Bírósága azt vizsgálja, hogy a büntetőeljárás egésze és különösen a bizonyítékok előterjesztésének módja tisztességes jellegű volt-e.[38] Vizsgálata során e bíróság figyelembe veszi az eldöntendő kérdések, valamint a nemzeti jogrendszer jellegét, és különösen az eljárás sajátosságait, jellegét, valamint a nemzeti bíróságok hatásköreinek terjedelmét. Ily módon kimondja, hogy büntetőügyekben általában olyan elsőfokú bíróságnak kell eljárnia, amely teljes mértékben megfelel az EJEE 6. cikke követelményeinek, és amely előtt a vádlott jogszerűen kérheti a terhelő tanúk kihallgatásain való részvételt.[39]

35 C-507/10, EU:C:2011:873.

36 Lásd ezen ítélet 40. pontját.

37 HL 2007. C 303., 17. o.

38 Lásd: EJEB, 2005. február 10., Graviano kontra Olaszország ítélet (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, 36. §).

39 EJEB, 2006. november 23., Jussila kontra Finnország (CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, 40. §), valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

94. Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint az EJEE 6. cikke (1) és (3) bekezdésének tiszteletben tartása magában foglalja azt, hogy minden terhelő bizonyítékot a vádlott jelenlétében terjesszenek elő, nyilvános tárgyaláson, annak érdekében, hogy mielőtt bűnössé lehetne nyilvánítani, azokat kontradiktórius eljárásban megvitassák.[40] A tisztességes eljárás tehát főszabály szerint magában foglalja azt, hogy a vádlott ártatlanságáról vagy bűnösségéről döntők személyesen hallgassák meg a tanúkat.[41] Ennek lehetővé kell tennie a vádlott számára, hogy szembesülhessen a vád tanújával és vitathassa annak tanúvallomását, azon bíró jelenlétében, aki végül döntést hoz. A közvetlenség elvének megjelenéséről van szó. Az EJEB szerint ezen elv fontos garanciája a büntetőeljárásnak, mivel lehetővé teszi a döntést hozó bíró számára a terhelő vallomások hitelességének és megbízhatóságának, ennélfogva pedig a vádak megalapozottságának értékelését, ami döntő következményekkel járhat a vádlott számára.[42] E bíróság rámutat, hogy összetett feladatról van szó, amely a bizonyítékok közvetlen értékelését igényli a bíró részéről,[43] és amely nem végezhető el a vallomások puszta felolvasása révén.[44]

95. E körülmények között az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondja, hogy a közvetlenség elve magában foglalja azt, hogy a határozatot olyan bírák hozzák meg, akik az eljárás egészében részt vettek és akik jelen voltak valamennyi bizonyíték előterjesztésénél. Ebből következően e bíróság szerint „egy *döntő* tanú kihallgatását követően a bíróság összetételének változása rendes esetben a tanú ismételt kihallgatását vonja maga után”[45].

96. Az említett bíróság mindazonáltal elismer kivételeket a közvetlenség elve alól, feltéve, hogy az ügy érdemében eljáró bíróság által elfogadott intézkedések lehetővé teszik a büntetőeljárás átfogóan tisztességes jellegének, valamint az EJEE 6. cikkében garantált jogok tiszteletben tartásának biztosítását.[46]

97. Először, az Emberi Jogok Európai Bírósága úgy véli, hogy figyelemmel egy adott bíró adott ügyben történő folyamatos részvételét néha lehetetlenné tévő közigazgatási vagy eljárási okokra, a közvetlenség elvével nem ellentétes az ítélkező testület összetételének változása a büntetőügyben, feltéve, hogy a vádlottnak „megfelelő és elégséges” lehetősége volt arra, hogy vitassa a terhelő tanúvallomásokat és kérdéseket intézzen a tanúkhoz, akár a vallomás időpontjában, akár későbbi szakaszban.[47]

98. E vizsgálat elvégzése érdekében e bíróság azt vizsgálja, hogy a tanú kihallgatása kétségeket vetett-e fel annak szavahihetőségét illetően, amely esetben a tanúvallomások jegyzőkönyveinek felolvasása nem elegendő az EJEE 6. cikke tiszteletben tartásának garantálása céljából, illetve hogy e kihallgatás alkalmas-e arra, hogy döntő bizonyítékot szolgáltasson az érintettel kapcsolatos ítélet céljából, amely esetben a bíróság álláspontja szerint meg kell ismételni a kihallgatást.

40 Lásd: EJEB, 2002. december 5., Craxi kontra Olaszország ítélet (CE:ECHR:2002:1205JUD003489697, 85. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); 2005. június 14., Mayali kontra Franciaország ítélet (CE:ECHR:2005:0614JUD006911601, 31. §).

41 Lásd: EJEB, 2017., június 29., Lorefice kontra Olaszország ítélet (CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, 43. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); 2017. október 10., Daştan kontra Törökország ítélet (CE:ECHR:2017:1010JUD003727208, 33. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); 2018. január 9., Ghincea kontra Románia ítélet (CE:ECHR:2018:0109JUD003667606, 40. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

42 Lásd: EJEB, 2005. február 10., Graviano kontra Olaszország ítélet (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, 38. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); 2013. március 5., Manolachi kontra Románia ítélet (CE:ECHR:2013:0305JUD003660504, 48. és 49. §).

43 Lásd: EJEB, 2017., június 29., Lorefice kontra Olaszország ítélet (CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, 36. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

44 Lásd: EJEB, 2017., június 29., Lorefice kontra Olaszország ítélet (CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, 43. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat); 2018. január 9., Ghincea kontra Románia ítélet (CE:ECHR:2018:0109JUD003667606, 40. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

45 Lásd: EJEB, 2005. február 10., Graviano kontra Olaszország ítélet (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, 38. §), kiemelés tőlem.

46 EJEB, 2013. december 19., Rosin kontra Észtország (CE:ECHR:2013:1219JUD002654008, 59. és 62. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

47 EJEB, 2005. február 10., Graviano kontra Olaszország (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, 37. §).

99. Ily módon, ha bebizonyosodik, hogy egy ítélet kizárólag vagy meghatározó mértékben egy olyan tanú vallomásain alapul, akihez a vádlottnak nem volt lehetősége kérdéseket intézni vagy intéztetni, sem a vizsgálat, sem a tárgyalás szakaszában, az említett bíróság úgy ítéli meg, hogy a közvetlenség elve alóli ezen kivétel összeegyeztethetetlen az EJEE 6. cikkének garanciáival.

100. A 2014. december 2-i Cutean kontra Románia ítélet[48] alapjául szolgáló ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága ily módon megállapította az EJEE 6. cikke (1) és (3) bekezdésének megsértését, mivel a tanúvallomások jegyzőkönyveinek felhasználása nem kompenzálja az eljárás közvetlenségének hiányát. Az új ítélkező testület eljárását igazoló objektív eljárási okok ellenére e bíróság ugyanis megállapította, hogy az újonnan eljáró ítélkező testületben nem vett részt azon eredeti bírói testület egyik tagja sem, amely előtt a kérelmező és a tanúk meghallgatására sor kerül, hogy a tanúk szavahihetőségét a kérelmező kifejezetten megkérdőjelezte, valamint hogy a tanúk vallomásai döntő bizonyítékokat képeztek a kérelmező elítélése szempontjából.[49]

101. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ugyanilyen értelmű ítéletet hozott a 2017. március 7-i Cerovšek és Božičnik kontra Szlovénia ítélet[50] alapjául szolgáló üggyel összefüggésben. A kérelmezőkkel szemben folytatott büntetőeljárás tisztességességét illetően is kérdést intéztek az EJEB-hez, mivel az egyesbíróként eljáró bíró az ítélet meghozatalát és a kérelmezők lopásban való bűnösségének megállapítását követően, de még az ítélet indokolását megelőzően nyugdíjba vonult, így az ítélet írásba foglalását három évvel később végezte az iratok alapján két olyan bíró, akik nem vettek részt az eljárásban. A kérelmezők elítélését másodfokon is helyben hagyták, anélkül, hogy bármelyik tanú újabb kihallgatására sor került volna.

102. Ebben az ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította az EJEE 6. cikke (1)–(3) bekezdésének megsértését is, mivel a büntetőeljárás közvetlensége elvének megfelelően az elítélés alapját képező tényállás megállapítása során fontos, ha nem döntő szerepet kellett volna játszania annak, hogy a bíró megfigyeli a tanúk és a kérelmezők magatartását, illetve értékeli azok szavahihetőségét. Az ítélkező testület összetételének módosítását igazoló okot illetően az EJEB megjegyezte, hogy az ügyet tárgyaló bíró nyugdíjba vonulását nem lehet olyan kivételes körülménynek tekinteni, amely igazolja a rendes belső eljárás megsértését, mivel a bírónak szükségszerűen előre ismernie kellett nyugdíjba vonulásának időpontját. E bíróság tehát úgy ítélte meg, hogy ebből következően az illetékes nemzeti hatóságok elfogadhatnak azt célzó intézkedéseket, hogy vagy a nyugdíjba vonuló bíró maga fejezze be az ügy elbírálását, vagy pedig egy másik bíró hamarabb bekapcsolódjon az eljárásba. Mindenesetre az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondta, hogy a bírónak a kérelmezők elítélését igazoló indokolása kiadására való képtelensége kompenzálásának egyetlen módja az új eljárás elrendelése lett volna, például oly módon, hogy a fellebbviteli bíróság az ügyet visszautalja első fokra, az új kihallgatás lebonyolítása céljából.

103. Ezzel szemben a 2005. február 10-i Graviano kontra Olaszország ítélet[51] alapjául szolgáló üggyel összefüggésben az Emberi Jogok Európai Bírósága azt állapította meg, hogy a vádlott tanúk ismételt kihallgatására irányuló kérelmeinek elutasítása nem sértette olyan mértékben a vádlott védelemhez való jogát, hogy az megsértette volna az EJEE 6. cikkének (1) bekezdését, illetve (3) bekezdésének d) pontját. Ebben az ügyben az EJEB-et annak értékelésére kérték fel, hogy a kérelmezővel szemben emberölés és maffia jellegű szervezetben való részvétel miatt folytatott büntetőeljárás e rendelkezések értelmében véve tisztességes volt-e, amiatt, hogy az esküdtszéket alkotó nyolc bíró egyike helyébe más lépett, továbbá elutasították a kérelmező arra irányuló kérelmeit, hogy ismételten idézzék meg a soraik között bűnbánó maffiózókat is tudó tanúkat.

48 CE:ECHR:2014:1202JUD005315012. Ebben az ügyben az Emberi Jogok Európai Bíróságához a kérelmezővel szemben folytatott büntetőeljárás tisztességessége kapcsán intéztek kérdést, mivel az ügy vizsgálatával eredetileg megbízott elsőfokú bírói testület módosult, és a kérelmezőt utóbb elítélő bírák egyike sem hallgatta ki közvetlenül sem a kérelmezőt, sem a tanúkat, amit a fellebbezési szakaszban sem orvosoltak.

49 Ezen ítélet 60–73. §-a.

50 CE:ECHR:2017:0307JUD006893912 (37–48. §).

51 CE:ECHR:2005:0210JUD001007502.

104. Vizsgálata során az EJEB először rámutatott, hogy a kérelmező elítélése több tanú állításain alapult, másodszor, hogy az ítélkező testületet alkotó nyolc bíró egyikének felváltása nem fosztotta meg a kérelmezőt attól a jogától, hogy kérdéseket intézzen a szóban forgó tanúkhoz, mivel azokat a kérelmező és ügyvédje jelenlétében tartott nyilvános tárgyaláson hallgatták ki, akiknek lehetőségük volt az általuk a védekezés szempontjából hasznosnak ítélt kérdéseket feltenni nekik, harmadszor, hogy a kérelmező nem jelölte meg, hogy a kihallgatások megismétlése mennyiben eredményezhetett volna új és releváns bizonyítékokat, végül negyedszer, hogy a hét másik bíró jelen lehetett valamennyi bizonyíték előterjesztésénél. E körülmények között az Emberi Jogok Európai Bírósága úgy tekintette, hogy az, hogy a helyettesítő bírónak lehetősége volt arra, hogy elolvassa azon tárgyalások jegyzőkönyveit, amelyeken a szóban forgó tanúkat kihallgatták, ellensúlyozta azt, hogy nem vett részt e tárgyalásokon. [52]

105. Másodszor, az Emberi Jogok Európai Bírósága elismer kivételeket a közvetlenség elve alól, amennyiben az áldozat kiszolgáltatottsága miatt az nem jelent meg a bíróság előtt, az ítélkező testület pedig bizonyítékként a korábbi vallomások jegyzőkönyveire támaszkodik.

106. Az EJEB ilyenkor a védelem, az áldozat és a tanúk versengő érdekeit, valamint a megfelelő igazságszolgáltatáshoz fűződő közérdeket mérlegeli, [53] és ennek során nem csak a védelemhez való jog szükségszerű tiszteletben tartását veszi figyelembe, hanem az áldozatok és a tanúk jogainak tiszteletben tartását is. [54]

107. Az arról való meggyőződés céljából, hogy a vádlottnak „megfelelő és elégséges” lehetősége volt-e arra, hogy vitassa a terhelő tanúvallomásokat és kérdéseket intézzen a tanúkhoz, [55] az Emberi Jogok Európai Bírósága három feltételt elemez. [56]

108. Először megvizsgálja, hogy fennáll-e olyan komoly és elégséges indok, amely igazolja a tanú kihallgatásának elmaradását, mint a tanú halála, [57] egészségi állapota, különös kiszolgáltatottsága vagy félelmei. [58]

109. Másodszor megvizsgálja, hogy a tanú kihallgatása-e az egyetlen vagy meghatározó bizonyíték, amelyen a vádlott elítélése alapul. Még ha a tanú meg nem jelenésének indokai komolynak is tekinthetők, akkor is elégtelennek bizonyulhatnak, figyelemmel azon súlyra és döntő jellegre, amelyet a tanú meghallgatása a vádlott bűnösségének eldöntése kapcsán képviselhet, illetve a vádlott számára hordozott tétre. [59]

52 Lásd: EJEB, 2005. február 10., Graviano kontra Olaszország ítélet (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, 39. §).

53 Lásd: EJEB, 2011. december 15., Al-Khawaja és Tahery kontra Egyesült Királyság ítélet (CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, 146. §).

54 Lásd: EJEB, 2011. december 15., Al-Khawaja és Tahery kontra Egyesült Királyság ítélet (CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, 120. és azt követő §-ok); 2015. december 15., Schatschaschwili kontra Németország ítélet (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, 101. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

55 EJEB, 2005. február 10., Graviano kontra Olaszország (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, 37. §).

56 Lásd: EJEB, 2015. december 15., Schatschaschwili kontra Németország ítélet (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, 107. §, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).

57 Lásd: EJEB, 2006. június 8., Bonev kontra Bulgária ítélet (CE:ECHR:2006:0608JUD006001800, 44. §).

58 Lásd: EJEB, 2011. december 15., Al-Khawaja és Tahery kontra Egyesült Királyság ítélet (CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, 121. és 122. §).

59 Lásd e tekintetben: EJEB, 2011. július 5., Dan kontra Moldávia ítélet (CE:ECHR:2011:0705JUD000899907, 31. §); 2011. december 15., Al-Khawaja és Tahery kontra Egyesült Királyság ítélet (CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, 126. és azt követő §-ok); 2017. június 29., Lorefice kontra Olaszország ítélet (CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, 41. §).

110. Ily módon a 2013. július 18-i Vronchenko kontra Észtország ítéletben [60] az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondta, hogy bár az ítélkező testület a gyermek mindenek felett álló érdekében tekintett el nyilvános tárgyaláson történő kihallgatásától, és a kihallgatásáról készült videófelvétel tárgyaláson történő lejátszása lehetővé tette a bírák és a védelem számára az áldozat magatartásának megfigyelését, valamint szavahihetőségének értékelését, a védelemhez való jog garantálását célzó intézkedések elégtelenek voltak, figyelemmel e tanúvallomás jelentőségére. [61]

111. Végül, harmadszor, az EJEB azt vizsgálja, hogy fennáll-e elegendő kompenzáló elem, illetve különösen olyan erőteljes eljárási garanciák, amelyeket lehetővé teszik a védelem számára a meg nem jelenő tanú vallomásának bizonyítékként való elfogadása által okozott nehézségek ellensúlyozását.

112. Ebben az összefüggésben az Emberi Jogok Európai Bírósága különösen azt vizsgálja, hogy előterjesztettek-e más bizonyítékokat a tanú vallomásának alátámasztása érdekében, mint például az áldozat szavahihetőségére vonatkozó szakértői vélemények. Azt is megvizsgálja, hogy a védelemnek volt-e lehetősége kérdéseket intézni a tanúhoz a nyomozati szakban, valamint hogy a tanú kihallgatásáról készített videofelvétel lejátszása a tárgyalás során alkalmas-e arra, hogy lehetővé tegye a bíróság, az ügyészség és a védelem számára a tanú magatartásának megfigyelését, valamint véleményük kialakítását a tanú megbízhatóságát illetően. Az EJEB ezenkívül a más rendelkezésre álló bizonyítékokat mérlegelve figyelembe veszi, hogy az ügy érdemében eljáró bíróság milyen módon vizsgálta meg a távollévő tanú vallomását, illetve azon okokat, amelyeket miatt e bíróság e vallomásokat megbízhatónak tekintette. [62]

113. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ezen ítélkezési gyakorlatának vizsgálata alapján a következő pontosítások tehetők.

114. Megállapítom, hogy az EJEB abból az elvből indul ki, hogy a büntetőeljárásban tanúként részt vevő áldozatnak az ügyet elbíráló ítélkező testület előtt lefolytatott kihallgatása a főszabály. Ugyancsak ez az uniós jogalkotó által a 2012/29 irányelvben képviselt alapelv, mivel a gyermek áldozatokra vonatkozó szabály kivételével az irányelv egyetlen rendelkezése sem mentesíti még a legkiszolgáltatottabb áldozatot sem a büntetőeljárás során tartott kihallgatás alól, és nem korlátozza azok számát sem.

115. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ugyanakkor elismer kivételeket ezen elv alól, esetről esetre értékelve az eljárás átfogó tisztességességét. E tekintetben az EJEB figyelembe veszi az áldozat kiszolgáltatottságát, de szerepét és a tanúvallomása jelentőségét is a büntetőeljárással összefüggésben. A tagállamoknak is ezeket a körülményeket kell figyelembe venniük a 2012/29 irányelv végrehajtása során. Bár úgy tűnik, hogy az EJEB fokozottabb védelmet biztosít az áldozat számára, amikor elismeri, hogy az jogszerűen mentesíthető a nyilvános tárgyaláson való részvétel alól, ne feledjük azonban, hogy a 2012/29 irányelv csak minimumszabályokat rögzít. Nem ellentétes tehát az irányelvvel az, ha a tagállamok kiterjesztik az abban meghatározott jogokat annak érdekében, hogy fokozottabb védelmet biztosítsanak a legkiszolgáltatottabb áldozatok számára, engedélyezve például vallomásaik jegyzőkönyveinek bizonyítékként történő felhasználását.

60 CE:ECHR:2013:0718JUD005963209. A szexuális bűncselekmény kiskorú áldozatának a gyermek jóléte érdekében az eljárásban való részt nem vételéről szóló ítélet. Lásd még: EJEB, 2013. december 19., Rosin kontra Észtország ítélet (CE:ECHR:2013:1219JUD002654008, 57. és azt követő §-ok).

61 Ezen ítélet 65. §-a. A 2011. december 15-i Al-Khawaja és Tahery kontra Egyesült Királyság ítéletben (CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, 125. §) az Emberi Jogok Európai Bírósága már rámutatott, hogy „figyelemmel arra, hogy milyen mértékben hátrányos a védelemhez való jogra nézve a tanú távolmaradása […] a bíróságnak, mielőtt mentesíti a megjelenési kötelezettség alól a tanút azzal az indokkal, hogy fél részt venni az eljárásban, bizonyítottnak kell tekintenie, hogy minden más lehetőség, mint a névtelenség vagy más különleges intézkedések alkalmatlanok, illetve végrehajthatatlanok.”

62 Lásd: EJEB, 2015. december 15., Schatschaschwili kontra Németország ítélet (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, 125. és azt követő §-ok).

116. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatára figyelemmel az ilyen intézkedés elfogadását tehát meg kell előznie valamennyi szóban forgó érdek mérlegelésének. Ebben az összefüggésben a tagállamoknak különösen azt kell megvizsgálniuk, hogy az áldozat kihallgatása meghatározó jellegű lehet-e a vádlott elítélése szempontjából, illetve hogy kétségeket vet-e fel az áldozat szavahihetőségét illetően, továbbá erőteljes eljárási garanciák révén biztosítaniuk kell, hogy a büntetőeljárás során a bizonyításfelvétel ne sértse az eljárásnak a Charta 47. cikke második albekezdésének értelmében vett tisztességességét, sem pedig a Charta 48. cikke (2) bekezdésének értelmében vett védelemhez való jogot.

117. E megfontolások összességére tekintettel azt javaslom, hogy a Bíróság állapítsa meg, hogy a 2012/29 irányelv 18. cikkével nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely egy, az alapeljárásban szereplőhöz hasonló nemzeti jogrendszerben azon elsőfokú ítélkező testület összetételének változása esetén, amely előtt az áldozatot tanúként kihallgatták, olyan eljárási szabályokat ír elő, amelyek értelmében a vádlott kifogásolhatja a tanú kihallgatási jegyzőkönyveinek felolvasását, ily módon a kihallgatás megismétlését kérve, különösen ha az áldozat olyan döntő tanú, akinek tanúvallomása alkalmas a vádlott bűnösségének vagy ártatlanságának meghatározására.

118. Ezenkívül úgy vélem, hogy amennyiben a vádlott e nemzeti jogszabály alapján az áldozat új kihallgatását kéri, az illetékes nemzeti hatóságok kötelesek a 2012/29 irányelv 22. cikkének megfelelően egyéni értékelést végezni, ezen áldozat specifikus szükségleteinek, illetve adott esetben azon mértéknek a meghatározása érdekében, amelyben az áldozat számára az irányelv 23. és 24. cikkében előírt specifikus védelmi intézkedéseket kell biztosítani. E körülmények között úgy vélem, hogy a nemzeti bíróságoknak kell meggyőződniük arról, hogy az említett intézkedések nem sértik az eljárásnak a Charta 47. cikke második albekezdésének értelmében vett tisztességességét, sem pedig a Charta 48. cikke (2) bekezdésének értelmében vett védelemhez való jogot.

119. Végül annak kimondására is felhívom a Bíróságot, hogy a 2012/29 irányelvvel nem ellentétes, ha egy tagállam fokozottabb védelmet biztosító intézkedéseket fogad el az áldozatok büntetőeljárás során történő kihallgatását illetően, mindazonáltal azzal a feltétellel, hogy ezen intézkedések nem sérthetik az említett alapvető jogokat.

B. Az áldozatnak nyújtandó kártérítésről történő észszerű időn belüli döntéshez való jog terjedelme

120. A 2012/29 irányelv 16. cikke szerint a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a bűncselekmények áldozatai érvényt szerezhessenek azon joguknak, hogy a büntetőeljárás keretein belül vagy más jogi eljárás keretében észszerű határidőn belül határozat szülessen az áldozat részére nyújtandó kártérítés tárgyában.

121. E rendelkezés szövegére figyelemmel a Tribunale di Bari (bari bíróság) előzetes döntéshozatalra utaló határozatában előadja, hogy a vádlott az eljárás késleltetésének céljával visszaélhet a szóban forgó szabályozással, ezáltal lerontva a 2012/29 irányelv 16. cikke által előírt megfelelő időben történő kártérítést. A kérdést előterjesztő bíróság még egy olyan manővert is felvázol, amely rendszerszerűvé válhat, és amely az időtartamok megnyúlása révén az eljárás elévülésének kockázatát hordozhatja.

122. Számomra ez az érv nem meggyőző.

123. A Charta 47. cikkének második albekezdése értelmében mindenkinek ténylegesen joga van ahhoz, hogy ügyét észszerű határidőn belül meghallgassák. Ily módon, amint azt már kiemeltem, a Charta 52. cikke (3) bekezdésének megfelelően e jog tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azon jogéval, amely az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésében szerepel.

124. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatából kitűnik, hogy az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének tiszteletben tartása főszabály szerint azt igényli, hogy a polgári bírósági vagy büntetőbírósági eljárás valamennyi szakasza észszerű időn belül véget érjen, beleértve az érdemi határozatot követő szakaszokat is,[63] mint az eljárás költségeivel kapcsolatos eljárás, vagy a tartozás tényleges behajtása.

125. Bár a nemzeti bíróságok figyelembe vehetik a hatékonyság és a pergazdaságosság követelményeit, kimondva például azt, hogy a tárgyalások rendszeres tartása akadálya lehet az előírt különös gondosságnak és meggátolhatja az észszerű határidő tiszteletben tartását,[64] az EJEB mindazonáltal emlékeztet arra, hogy az eljárás gyorsasága csak egyik alkotóeleme a megfelelő igazságszolgáltatás általánosabb elvének,[65] valamint hogy „[az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése] mindenekelőtt a védelem és a megfelelő igazságszolgáltatás érdekeinek megóvását célozza”[66].

126. Az alapeljárással összefüggésben tehát az áldozatnak járó kártérítésre vonatkozó észszerű időn belüli döntéshozatal követelménye nem hathat ki a szóbeliség és az ügy bíró általi közvetlen és azonnali megismerésének elveire, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy a bíró ki tudja alakítani saját meggyőződését.

127. Az uniós jogalkotó által elfogadott megközelítés tehát teljes mértékben megfelel az Emberi Jogok Európai Bírósága által kialakított elveknek. Amint láttuk, a 2012/29 irányelv (12) és (66) preambulumbekezdéséből kitűnik, hogy az irányelvben rögzített jogok, amelyek között azon jog is szerepel, hogy észszerű határidőn belül határozat szülessen a kártérítésről, nem érintik az elkövető eljárási jogait, különösen a védelemhez való jogát és a tisztességes eljáráshoz való jogát.[67]

128. Következésképpen a 2012/29 irányelv 16. cikke által az áldozat vonatkozásában elismert jog nem hathat ki a vádlott vonatkozásában elismert eljárási jogok tényleges gyakorlására, különösen a szóban forgóhoz hasonló olyan helyzetben, amelyben azon ítélkező testület összetétele, amely előtt az áldozatot kihallgatták, az egyik bíró áthelyezése, vagyis egy, a vádlottnak fel nem róható körülmény büntetőeljárás során történt bekövetkezése miatt módosult. Ilyen helyzetben nem lehet azt igényelni a vádlottól, hogy mondjon le eljárási jogai tényleges gyakorlásáról azért, mert meg kell gyorsítani az eljárást annak érdekében, hogy észszerű határidőn belül dönteni lehessen az áldozatnak nyújtandó kártérítésről.

129. A jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság azon elképzelésre hivatkozik, amely szerint a vádlott részéről annak kifogásolása, hogy felhasználják a kihallgatási jegyzőkönyveket, a büntetőeljárás megfelelő lefolyása szándékos akadályozásának minősülhet. E kockázat természetesen nincs kizárva. Mindazonáltal rá kell mutatni, hogy közel két év telt el az első tárgyalás – amelynek során 2015. április 14-én első alkalommal hallgatták ki az áldozatot – és a második tárgyalás (2017. február 21.) között, amelynek során a védelem a kérdést előterjesztő bíróság összetételének módosulását követően kérte a kihallgatás megismétlését. Az sincs tehát kizárva, hogy a két tárgyalás között eltelt idő miatt elhalványulhattak az emlékek azon két bíróban, akik előtt az első kihallgatásra sor került. E körülményekre tekintettel, figyelembe véve azt is, hogy a kérdést előterjesztő bíróságot alkotó három bíró egyike helyébe másik bíró lépett, úgy vélem, hogy a kérdést előterjesztő bíróság mindenekelőtt a közvetlenség elvének garantálására köteles, annak időbeli és térbeli vetületét is beleértve, valamint arra, hogy biztosítsa a vádlott alapvető jogainak tiszteletben tartását, lehetővé téve számára, hogy a kontradiktórius eljárás elvének megfelelően, az ügyben döntő ítélkező testület valamennyi tagjának jelenlétében vitassa az elítélésének megalapozására alkalmas vallomásokat.

63 Lásd: EJEB, 1997. szeptember 23., Robins kontra Egyesült Királyság ítélet (CE:ECHR:1997:0923JUD002241093, 28. §); 1998. április 21., Estima Jorge kontra Portugália ítélet (CE:ECHR:1998:0421JUD002455094, 45. §).

64 EJEB, 2006. november 23., Jussila kontra Finnország (CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, 42. §).

65 EJEB, 1992. október 12., Boddaert kontra Belgium (CE:ECHR:1992:1012JUD001291987, 39. §).

66 EJEB, 1995. november 21. Acquaviva kontra Franciaország (CE:ECHR:1995:1121JUD001924891, 66. §).

67 Lásd a jelen indítvány 72. pontját.

130. E körülményekre figyelemmel azt javaslom, hogy a Bíróság állapítsa meg, hogy a 2012/29 irányelv 16. cikkével nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely egy, az alapeljárásban szereplőhöz hasonló nemzeti jogrendszerben azon elsőfokú ítélkező testület összetételének változása esetén, amely előtt az áldozatot tanúként kihallgatták, olyan eljárási szabályokat ír elő, amelyek értelmében a vádlott kifogásolhatja a tanú kihallgatási jegyzőkönyveinek felolvasását, ily módon a kihallgatás megismétlését kérve, különösen ha az áldozat olyan döntő tanú, akinek tanúvallomása alkalmas a vádlott bűnösségének vagy ártatlanságának meghatározására.

VI. Végkövetkeztetés

131. A fenti megfontolások összességére tekintettel azt javaslom, hogy a Bíróság a Tribunale di Bari (bari bíróság, Olaszország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést a következőképpen válaszolja meg:

1) A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2012. október 25-i 2012/29/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv 16. és 18. cikkét úgy kell értelmezni, hogy azokkal nem ellentétes az olyan nemzeti szabályozás, amely egy, az alapeljárásban szereplőhöz hasonló nemzeti jogrendszerben azon elsőfokú ítélkező testület összetételének változása esetén, amely előtt az áldozatot tanúként kihallgatták, olyan eljárási szabályokat ír elő, amelyek értelmében a vádlott kifogásolhatja a tanú kihallgatási jegyzőkönyveinek felolvasását, ily módon a kihallgatás megismétlését kérve, különösen ha az áldozat olyan döntő tanú, akinek tanúvallomása alkalmas a vádlott bűnösségének vagy ártatlanságának meghatározására.

   Amennyiben a vádlott e nemzeti jogszabály alapján az áldozat új kihallgatását kéri, az illetékes nemzeti hatóságok kötelesek a 2012/29 irányelv 22. cikkének megfelelően egyéni értékelést végezni, ezen áldozat specifikus szükségleteinek, illetve adott esetben azon mértéknek a meghatározása érdekében, amelyben az áldozat számára az irányelv 23. és 24. cikkében előírt specifikus védelmi intézkedéseket kell biztosítani. E körülmények között a nemzeti bíróságoknak kell meggyőződniük arról, hogy az említett intézkedések nem sértik az eljárásnak az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikke második albekezdésének értelmében vett tisztességességét, sem pedig a Charta 48. cikke (2) bekezdésének értelmében vett védelemhez való jogot.

2) A 2012/29 irányelvvel nem ellentétes, ha egy tagállam fokozottabb védelmet biztosító intézkedéseket fogad el az áldozatok büntetőeljárás során történő kihallgatását illetően, mindazonáltal azzal a feltétellel, hogy ezen intézkedések nem sérthetik az említett alapvető jogokat.